

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
1926

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΛΙΝΙΓΜΑΤΑ

Συλλεγέντα

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Β'. Γυμν. οἴου.

*«Ξεσκέλευσε τῇ δημοτικῇ σου παράδοσιν
καὶ πρόσωπο μὲ πρόσωπο θὰ ἀντικρύσῃς
γεμτὴ τὴν ψυχὴ σου.»*

**Ἰδ. Νεολ. πολιτισμός.*

Ὁ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς Λινογραφίας ὁ ἀείμνηστος Πολίτης ἀκολούθων τῶν ὁρισμῶν ἀρχαίων τεχνογράφων λέγει, ὅτι «τὸ αἶνιγμα εἶναι φράσις ἐπιειτηθευμένη εἰς ἀσάφειαν, ἀποκρύπτουσα τὸ νοούμενον ἢ ἀδύνατον καὶ ἀμήχανον παρσιάνουσα αὐτό». Τὰ αἶνιγματα διὰ τὸ ὀξύμορον καὶ εἰσπράγμων περιεχόμενον τῶν ἡσῶν καὶ εἶναι εἰς χάριστον καὶ διασκεδαστικὸν ἐνασχόλημα τῶν λαῶν καὶ αὐτῶν προσέτι τῶν κατὰ φύσιν, ὡς ἀπέδειξαν πασιφανῶς συγκριτικαὶ λινογραφικαὶ μελέται. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἡσαν γνωστὰ τὰ αἶνιγματα. Οἱ Δελφικοὶ χρησμοὶ οὐδὲν ἄλλο ἡσαν εἰμὴ αἶνιγματα. Πολλοὶ μάλιστα ὑποστηρίζουν, ὅτι καὶ τοῦ Πυθαγόρου τὰ παραγγέλματα ἡσαν ἀρχαῖα δημοτικὰ αἶνιγματα.¹ Ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογίαν γνωρίζομεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐσχέρτην τῶν Ἀγριονείων αἱ γυναῖκες μετὰ τὸ δαίπνον ἐπρότεινον πρὸς λέσιν αἶνιγματα, ὅπως ἀκριβοῶς γίνεται καὶ σήμερον εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ χωρία κατὰ τὰ «νεχτέρια» καὶ τὰς «βεγγύρες». Ἐν ἐπίσης ἀπὸ τὰ διασκεδαστικὰ μέσα τῶν ἀρχαίων Ἀθηναϊκῶν συμποσίων ἦτο καὶ τὸ αἶνιγμα. Ἀλλὰ ὁ λῆτης τότε δὲν ἐκέρδιζε κάστρα καὶ πόλεις, ὅπως γίνεται σήμερον εἰς πολλὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ στεφάνους καὶ φιλήματα, ὁ δὲ ἀποτυγχάνων ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ πῆ ἀμυστὴ ἢ κόπελον πλήρες οἴνου ἢ κάδον πλήρη ὕδατος ἢ ἄλης. Ἐν τῇ Παλλατινῇ Ἀνθολογίᾳ (βιβλ. ΙΑ') καὶ τοῖς Λεονοσοφιστικαῖς τοῦ Ἀθηναίου δύναται τις νὰ ἴδῃ πολλὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ αἶνιγματα.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους μὲ τὸ αἶνιγμα ἠσχολήθησαν πολλοὶ

καὶ καὶ ἰόγιοι ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ μέχρι τοῦ Πτωχοπροδρόμου καὶ τοῦ Εὐσταθίου τοῦ Μακροβολίτου¹, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτοκράτορες ὡς Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος.² Βυζαντινὰ αἰνίγματα ἐδημοσιεύθησαν μέχρι σήμερον ἄρκετά³.

Ἐκ τῶν δημοτικῶν μας αἰνιγμάτων πολλὰ ἔχουν σχέσιν, ὅχι τόσον μὲ τὰ ἀρχαῖα ὅσον μὲ τὰ βυζαντινά. Πολλὰ μάλιστα εἶναι ἀπλῆ παράφρασις τῶν βυζαντινῶν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸν βυζαντινὸν λόγιον ἀνεπλήρωσεν ὁ λαὸς. Ἔξαμε καὶ αὐτὸς τὰ μαριέματα, τὰ παραμαντέματα, τὰ βρετιά, τὰ παραπουλητιά, τὰ κασιτράκια, τὰ ξεπουλητιά, τὰ νοιώματα, τὰ ἀπικαστιά, τὰ χιώματα, τὰ καταλόγια, ὅπως ὀνομάζον σήμερον εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τὰ δημοτικὰ μας αἰνίγματα.⁴ Τὰ δημοτικὰ μάλιστα αἰνίγματα παρουσίασαν καὶ καὶ τὸ νεώτερον ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ βυζαντινά, τὰ ἀσεμνομανῆ τοιαῦτα. Ἡ ἀσεμνοφιάνεια ὅχι μόνον τὴν Θεσίαν καθιστᾷ δυσκολωτέραν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἰνίγμα περισσότερον ἐντροπέλον καὶ διασκεδαστικόν.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν παίζονται τὰ αἰνίγματα εἶναι διάφορος εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Γνωστότερος καὶ διασκεδαστικώτερος εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν παίζονται εἰς πολλὰ χωρία τὰ κασιτράκια καὶ τὰ παραπουλητιά⁵. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἔπαιζον μὲ τὰ αἰνίγματα καὶ μεγάλοι, τώρα ὁμοῦ ἔχουν ταῦτα περιορισθῆ εἰς τοὺς μικροὺς.

Εἰς τὴν πατρίδα μου τοὺς Χουλιανράδες, χωρίον κείμενον ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου καὶ τοῦ παραποτάμου τούτου Ντουβιάκα, τὰ αἰνίγματα ὀνομάζονται «εἶδος—εἶδος» ἐκ τῶν πρώτων λέξεων

¹) Κρουμβάχερ. Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου τ. Β' σ. 76.712 καὶ 729.

²) Αὐτόθι τ. Β σ. 731.

³) Ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον γνωρίζω βυζαντινὰ αἰνίγματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ ἐξῆς βιβλία καὶ περιοδικά. Boissonnade. Anecdota graeca τ. Γ σ. 429 - 455. ἐκδ. 1831. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος τ. Β' σ. 154, ἐνθα ὁ Σπ. Λάμπρος ἐδημοσίευσεν 25 βυζ. αἰνίγματα ἐξ ἀθηνικοῦ χειρογράφου. Ἐλευθερίδης Παρνασσῶ τ. ἱ' σ. 103, ἐνθα ἐδημοσίευσέ τινα ὁ κ. Ν. Βέης. Λαογ. Πολ. τ. Α' σ. 574, ἐνθα ἐδημοσίευσέ τινα ὁ Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεύς καὶ Λαογ. Πολ. τ. Η' σ. 109, ἐνθα ἐδημοσίευσεν ἄρκετά ὁ κ. Στ. Κυριακίδης ἐκ κυπριακοῦ χειρογράφου. Ἀργότερα θὰ δημοσιεύσω καὶ ἐγὼ ἄρκετά ἐκ χειρογράφου, ὅπερ κατέχω. Ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου ἐλήχθησαν τινα τῶν δημοσιευομένων ἐν τῇ προκειμένῃ συλλογῇ μου.

⁴) Περὶ τῶν διαφόρων ὀνομασιῶν τῶν δημοτικῶν αἰνιγμάτων βλ. Λαογ. Πολ. τ. Α' σ. 10 καὶ Λαογ. Κυρ. σ. 351.

⁵) Σχετικὰ βλέπε: Ν. Πολίτου, Αἰνίγματα καὶ λογοπαίγνια (Φ. Σ. Κ. πόλεως τ. Η' 1874 σ. 524). Π. Παταξοφειροπούλου, Περιουναγωγὴ κ.λ.π. (σ. 316). Θ. Κληρονόμου, Παραπουλητιά (Παναθ. τ. 10' σ. 308). Σπ. Στάθη, Κυθηραϊκὰ αἰνίγματα (Λαογ. Πολ. τ. Β σ. 330). Στ. Κυριακίδου (Ἑλλην. Λαογραφία σ. 350).

«ἔχω ἓνα εἶδος—εἶδος», ἢ «εἶν' ἓνα εἶδος—εἶδος» διὰ τῶν ὁποίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχίζουν. Εἰς τὰ Πράγματα τῶν Τζουμέρκων τὰ ὀνομάζον «μαντέματα». Εἰς τὴν πατρίδα μου μόνον τὰ παιδιὰ τὰ μεταχειρίζονται εἰς τὰς σπυριναστροφάς των, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ κορίτσια κατὰ τὰ νυχτέρια ἢ ὅταν βόσκων τὰ πρόβατα. Τὰ παίζον δὲ ὡς ἐξῆς: Ἐνα παιδί ἀποτεινόμενον πρὸς τὰ λοιπὰ λέγει. «Λάτε νὰ ποῦμε τὰ εἶδος—εἶδος». Τὰ παιδιὰ τότε συνειθροῦνται καὶ καθισμένα ἢ ὄρθια περιμένουν νὰ ἀκούσων τὸ πρὸς λύσιν προτεινόμενον αἰνίγμα. Τὴν λύσιν τοῦ πρώτου ἀκολουθεῖ ἕτερον, ἕως ὅτου τὸ παιδί εἰπῇ ὅλα ὅσα γνωρίζει. Μετ' αὐτὸ ἄλλο παιδί προτείνει, ὅσοι αὐτὸ γνωρίζει, ἕως ὅτου ὅλα τὰ παιδιὰ ἐξαντλήσων τὰ αἰνίγματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζον. Στοιχίματα σπανιότατα βάνουν, ἰδίως μάλιστα ὅταν κανένα παιδί ἔχει πεποιθήσων, ὅτι τὸ προτεινόμενον αἰνιγμὰ τὸν εἶναι δόσλυτον. Τὸ στοιχίμα εἶναι πάντοτε κατὰ ἀπὸ τὰ συνειθισμένα παιγνίδια τῶν παιδιῶν τοῦ χωριοῦ.

Ἡ δημοσιευομένη συλλογὴ ἤρχισε τὸ 1918 εἰς τὰ Πράγματα τῶν Τζουμέρκων, ἐνθα ὑπηρετοῦν ὡς Σχολάρχης. Ἐξηκολούθησεν ἔπειτα εἰς τὰ χωρία τῆς Κορίνθου, ἐνθα ὑπηρετήσασα κατὰ τὸ 1919 ὡς ἀξιωματικὸς καὶ συνεπληρώθη κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν πατρίδα μου Χουλιαράδες καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐνθα ἤδη ὑπηρετῶ. Πολλὰ τῶν αἰνιγμάτων κατέγραψα παρὰ μαθητῶν μου. Εἰς τὸ τέλος ἕκαστου σημειοῦται βραχυγραφικῶς ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς τούτου.

Διὰ τὴν κατάταξιν εἶχον ὑπ' ὄφιν μου ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίτου Πολίτου, ἐν ἧ ὁ ἀκούραστος καθηγητὸς τῶν Ἑλλήνων Λαογράφων μου ἔδιδε, ὅπως πάντοτε συνέθιξε, συμβουλὰς διὰ τὸν ἐπιστημονικὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν δημοσίευσιν τῆς προκειμένης συλλογῆς μου. Ἐπίσης τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα εἰς τὸ Περιοδικὸν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως (τ. Η' σ. 524). Τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Κυριακίδου, Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου εἰς τὴν πολέμιον Ἑλληνικὴν Λαογραφίαν του (σ. 341—364) καὶ τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Στάθη, εἰς τὴν ὠραίαν συλλογὴν του τῶν Κυθηραϊκῶν αἰνιγμάτων (Λαογ. Πολ. τ. Β' σ. 330).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καταγραφὴν τῆς προφορᾶς τῶν αἰνιγμάτων τῆς συλλογῆς μου εἶχον ὑπ' ὄφιν τὰ ἀκόλουθα. Ἡ διάλεκτος τοῦ χωριοῦ μου καὶ λοιπῶν χωρίων, ἐξ ὧν τὰ δημοσιευόμενα αἰνίγματα προέρχονται, ἀνίσκει γλωσσολογικῶς εἰς τὴν διάλεκτον τῶν βορείων Ἑλλήνων, ἔχουσιν ὡς γνωστὸν τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά.

α) Οἱ φθόγγοι θ (= ε, αι) καὶ σ (= ο, ου), ὁσάκις εἶναι ἄτονοι τρέπονται εἰς ι καὶ ου. Π. γ. ἔρχομαι ἀντὶ ἔρχομαι, ζωντόβουλον ἀντὶ ζωντόβουλο, φαίνιτι ἀντὶ φαίνεται κ.τ.τ.

β) Οἱ φθόγγοι ι (= ι, η, υ, ει, οι) καὶ ου, ὁσάκις εἶναι ἄτονοι ἢ ἀδύ-

νατίζουσι πολὺ καὶ μόλις ἀκοίονται ἢ χάνονται ὀλοσχερῶς, π.χ. μλιάρι ἢ μίαρ ἀντὶ μουλάρι, προὶν ἀντὶ πηρούνι, ἄσσα ἀντὶ ἄκουσαι¹.

Σήμερον ὅμως οὐδαμοῦ τῆς Ἡπείρου τηροῦνται ἀκριβεῖς οἱ κανόνες οὗτοι. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ σχολείου, τοῦ βιβλίου, τοῦ τύπου καὶ ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία τῶν βορείων Ἑλλήνων μὲ τοὺς νοτίους, τῶν ὁποίων ἡ προφορὰ εἶναι καθαρὰ καὶ ἀπληλαγμένη τῶν μνημονεσθέντων φθογγολογικῶν παθῶν, ἐπέφερον πλοναγμὸν καὶ ἀταξίαν εἰς τὴν προφορὰν τῶν βορείων. Ἡ ταραχὴ καὶ ὁ συμφορμὸς παρατηρεῖται ὀλοκάθαρα εἰς τὸν πρῶτον κανόνα τῆς τροπῆς δηλ. τοῦ ε(=ε,αι) καὶ ο(=ο,ου) εἰς ι καὶ ου. Ὁ δεῦτερος κανὼν, ὁ τῆς συγκατῆς τῶν ἀτόνων ι(=ι,η,υ,οι,ει) καὶ ου, τηρεῖται σταθερώτερον εἰσέτι καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐτήρησα καὶ ἐγώ. Ἐπρόσεξα καὶ ἀγραμμάτους χωρικοὺς, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ πεισθῶ περὶ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν ἀνωτέρω κανόνων, ἀλλὰ εἶδον, ὅτι ὅλοι κáμινον ἀνάμειξιν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν ἤκουσα καὶ ἐσημεῖωσα: πράσινο, πράσινο, πράσινο καὶ πράσινο. Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἐθεώρησα καλὸν νὰ καταγράψω τὰ αἰνίγματα τῆς παρούσης συλλογῆς μου χωρὶς νὰ τηρήσω ἀκριβῶς τοὺς νόμους τῆς βορείας προφορᾶς, ἵνα μὴ ἐδρίσκωμαι μακρὰν τῆς πραγματικότητος².

Ἡ ἐσωτερικὴ μορφή τῶν καταγεγραμμένων αἰνιγμάτων εἶναι ἕμμετρος, σπανιώτατα δὲ εἰς πεζόν.

Ἡ ὅλη συλλογὴ διαρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη.

Τὸ Α' μέρος (ἀριθ. 1—198) περιλαμβάνει αἰνίγματα, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον εἶναι κανονικὸν καὶ ἀπληλαγμένον ἀσέμνον καὶ ἀκατανόητων λέξεων ἢ φράσεων.

Τὸ Β' μέρος (ἀριθ. 198—208) περιλαμβάνει αἰνίγματα, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον περιέχει παραδόξους καὶ ἀκατανόητους λέξεις ἢ φράσεις.

Τὸ Γ' μέρος (ἀριθ. 208—223) περιλαμβάνει αἰνίγματα ἀσεμνοφανῆ.

Καὶ τὸ Δ' μέρος (ἀριθ. 223—236) περιλαμβάνει ἀριθμητικὰ αἰνίγματα.

Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου αἰνίγματος προσεπάθησα νὰ καταγράψω τὰς διαφορὰς παραλλαγὰς τὰς ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπαντομένης. Δυστυχῶς συλλογὰς τινὰς, ὡς τὴν τοῦ Π. Μελανοφροῦδου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ βιβλίῳ του «Ἡ ἐν Πόντῳ Ἑλληνικὴ γλῶσσα κλπ. Βατοῦμ 1911, τὴν τοῦ

¹) Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ τούτου φαινομένου ἰδέ, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ ὑπὸ Γ. Χατζηδάκι τ. Α' σ. 260 κ. ἐξ. καὶ τὰς Παρατηρήσεις εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν γλωσσάριον τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ ὑπὸ Δ. Σάρρου σ. 4 (ἀνατόμ. ἐκ τῆς Πεντηχονταετηρίδος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως).

²) Περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἀλλὰ κάπως ἐκτενέστερα ἔγραψεν ὁ μακαρίτης Χρ. Λιμπράκης, καθηγητῆς, εἰς τὸν πρόλογον τῆς συλλογῆς του «Τραγούδια τῶν Τζουμέρκων» (Λαογ. Πολ. τ. Ε' σ. 52).

Ἄγ. Θέρου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ «Μαλσεβῶ», περιοδικῷ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου τῶν Βασσιρωτιῶν «ὁ Διόνυσος» καὶ μικροτέρας ἄλλων τινῶν δὲν ἠδυνήθην γὰ προμηθευθῆ.

Τοὺς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γραπτῇ γλώσσῃ ἠλλείποντας φθόγγους παρέστησα συνθηματικῶς ὡς ἑξῆς:

Ὡ δὲ τὸν ἀντίστοιχον Ἑλληνικόν

ϕ	2	ϕ	2
ζ	:=	j	γαλ.
νι	:=	gn	·
ξ	:=	keh	·
σ	:=	eh	·
ρ	:=	reh	·

Ἐπίσης αἱ παραπομπαὶ τῶν παραλλαγῶν ἀναγνώσκονται μισογλωσσικῶς ὡς ἑξῆς:

Ἄνεκ. = Ἄνεκδοτος συλλογὴ ἠθῶν, ἐθίμων κλπ. Καρυῶν (Καβακλῆ) ὑπὸ Μ. Λουλουδοπούλου. Βάρνα 1903.

Βαλ. = Βίος καὶ ἔργα Βαλαωρίτου (ἔκδ. Μαρασλῆ).

Λημ. Ἄνθ. = Δημοτικὴ Ἀνθολογία Μ. Λελέκου. Ἄθ. 1868.

Λοκίμ. = Λοκίμιον τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Καρύστου καὶ τῶν πέριξ ὑπὸ Ἐδαγ. Παπαχατζῆ. Ἄθ. 1915.

Ἑθν. Μοῦσα = Ἑθνικὴ Μοῦσα, πανελλήνιον μηνιαῖον μουσικὸν περιοδικόν. Ἄθ. 1909.

Ἐπιδ. = Ἐπιδόρπιον Μ. Λελέκου, Ἄθ. 1878.

Ἐπτὰλ. = Ἐπτάλοφος περιοδικόν, Κων/πολις. Ἔτος Β' τεῦχος Α'.

Ἐφ. Φιλ. = Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν, περιοδικόν. Ἄθ.

Ζωγ. Ἄγ. = Ζωγογράφειος ἀγών, ἦτοι μνημεῖα τῆς Ἑλλ. ἀρχαιότητος ζῶντα ἐν τῷ νῦν Ἑλλ. λαῷ. Κων/πολις 1891.

Ἰστ. Τραπ. = Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος, ὑπὸ Σαβ. Ἰωαννίδου. Κων/πολις 1870.

Κυθ. Ἐπετ. = Κυθηραϊκὴ Ἐπετηρίς. Ἄθ. 1909.

Κυπρ. = Τὰ Κυπριακά, ὑπὸ Α. Σακελλαρίου. Ἄθ. 1891 τ. Β'.

Λαογ. Κυρ. = Ἑλλην. Λαογραφία, ὑπὸ Στ. Κυριακίδου. Ἄθ. 1923.

Λαογ. Πολ. = Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Ἄθ. 1909.

Λεσβ. = Λεσβιακά, ὑπὸ Σπ. Ἀναγνώστου.

Μακ. Ἡμερ. = Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1908.

Maced. = Abbott, Macedonian Folklore. Cambridge 1903.

- Νεοελ. Ἀνάλ. = Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Φιλ. Συλλόγου Πατριστασοῦ. Ἀθ. 1870 τ. Α΄.
- Πενδ. Πενδιόρα, σύγγραμμα περιοδικόν. Ἀθ. 1850 — 1872 τ. Α΄-ΚΒ΄.
- Παναθ. Παναθήναια, περιοδικόν. Ἀθ. 1910 τ. ΙΘ΄.
- Πατριστ. Μηνιαῖον πατριστασια ἐφημερίδος «Ἀθῆναι», τ. Δ΄ 1911.
- Περιασπ. Περιασπασογῆ γλωσσικῆς ἑλης καὶ ἐθίμων τοῦ Ἑλλην. λαοῦ, ἰδίᾳ δὲ τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ Η. Παπαζαφειροπούλου Πάτρι. 1887.
- Σαμ. Σαμιναί, ὑπὸ Ε. Ι. Σταμιτιάδου τ. Ε΄.
- Τραγ. Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, ὑπὸ Ἀλ. Γουσίου. Ἀθ. 1901.
- Φ. Σ. Κ. πόλεως = Περιοδικόν τοῦ Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κ/πόλεως.
- Χιακ. Ἀνάλ. = Χιακὰ Ἀνάλεκτα, ἤτοι συλλογὴ ἠθῶν, ἐθίμων κλπ., ὑπὸ Κ. Κανελλάκη. Ἀθ. 1890.
- Χρῆσ. Χειρόγραφον ἐξ 127 φύλλον τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι γεγραμμένα πλεῖστα αἰνίγματα βυζαντινὰ κυρίως. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εὑρισκόμενον παρ' ἐμοὶ θὰ δημοσιευθῆ ἀργότερον.

Βραχυγραφίαι τοπωνυμιῶν

Ἰωάν. = Ἰωάννινα

Δοβ. = Δοβρά (χ. Ζαγορίου)

Κον. = Ἐπαρχία τῆς Κονίτισης

Πραμ. = Πράμαντα (χ. Ἰζουμέρων)

Χουλ. = Χουλαράδες (χ. Ἰωαννίνων)

Εὑρετήριον τῶν αἰνιγμάτων¹**A**

Τ' ἀβγὸ 66, 67, 111, 184. Τ' ἀλάτι 79. Ὁ ἄνθρωπος 175. Ἡ ἀνεμοδοῦρα 152. Ὁ ἀργαλειός 73. Τὸ ἄρμεγμα 40. Ἡ ἀσπρομίνδαρα 19. Ἐλάστια 2. Τ' ἀσπί 6. Τ' αὐτοκίνητο 147.

B

Ὁ βάκακας 55. Ἡ βελέντζα 212. Τὸ βελόν' μὲ τὸ ῥάμμα 4,210. Τὸ βιβλίον 22. Οἱ βέργες ποῦ πλέ(κου)νε 137. Ὁ βόρβολος 26. Τὸ βόλι 113. Τὸ βουχαρί 117. Τὸ β(ου)τσέλ' μὲ τὸ νερό 97. Ἡ βουκάλα 208. Τὸ βυζὶ τῆς γυναίκας 207.

¹ Οἱ ἀριθμοὶ δηλώνουν τὸν αὐξοῦσα ἀριθμὸν τοῦ αἰνίματος τῆς συλλογῆς. Τὰ ἀριθμητικὰ αἰνίγματα δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ εὑρετηρίῳ.

Γ

Ὁ γάστρος 68. Τὸ γάλα τῆς μίνας 121. Τὰ γεράματα 165. Ἡ γίδα 86, 215. Ἡ γλῶσσα καὶ τὰ δόντια 78. Ἡ γλῶσσα 107, 110, 181. Ὁ γουβάς 220. Τὸ γνέμα 133. Τὸ γουροῦνι 168. Τὸ γραίμμα (=ἡ ἐπιστολή) 95. Τὰ γραίματα 44, 45.

Δ

Τὰ δάχτυλα, τὰ δόντια, ἡ γλῶσσα, τὸ στομάχ', ὁ κῶλος 35. Τὰ δάχτυλα καὶ τὸ σῶμα 36. Τὰ δάχτυλα καὶ τὰ νόχια 136. Τὸ δάχτυλο καὶ τὸ δαχτυλίδ' 154. Τὸ δίχτυ 192. Τὰ δόντια 149, 151. Τὸ δ(ου)φρέζ' 41, 80, 96, 188. Τὸ δροπιόν' 201.

Ε

Ὁ εἰλός 126. Ἡ εἰλά 209.

Ζ

Ὁ ζευγίτης μὲ τὰ βόϊδια 183.

Η

Ὁ ἥλιος 87, 112. Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι' 165.

Θ

Ἡ θάλασσα 144. Ὁ θεός 60. Ὁ θυμιατός 102.

Ι

Ὁ ἴσκιος 18, 155.

Κ

Τὸ κάκι 24. Ὁ καθαλίτης 171. Ὁ καθρέφτης 105. Ἡ καρπίνα 52, 98, 182. Τὸ καρπί (=ἡ κορμύνη) 202. Ἡ καρδιά 69. Οἱ καρβίδες 213. Τὸ καρύδι 167, 170. Τὸ κάστανο 30. Ὁ καπνός 70, 127, 134, 197. Τὸ κανδήλι 109, 159. Τὸ κεράλι 92. Τὸ κεράσι 205. Τὰ κεραμίδια 191. Ἡ κλωστή στὸ βελόνιασμα 221. Τὸ κλῆμα, τὸ σταφύλι, τὸ κρασί 135. Ἡ κολοκυθιά 16, 43, 132, 140. Ὁ κόκοτος 27, 145. Ἡ κοιλιά μὲ τ' ἄντερα 31. Τὸ κολοκύθι 91. Ἡ κοκόσια (=τὸ καρύδι) 169. Ἡ κουλοῦρα 217. Τὸ κοντάλι 85, 115. Ὁ κῶλος 12.

Λ

Τὰ λανάρια 39. Ἡ λαχανόπιττα 143. Τὸ λαχνάρι 153, 178.

Μ

Τὸ μάλαρι 156. Τὰ μάτια 11, 17, 54, 76. Ἡ μαντῶρα (= τὸ μαντιῶρι) 13, 25. Τὰ μειοσιάνορα 88. Τὸ μαργαριτάρι 20. Τὸ μεγαλοσεκράζοστο *z'* ἢ πασκαλι 83. Ἡ μῆλισσα 221. Ἡ μολόπετρα 61. Ὁ μῦθος 93, 106, 216. Ὁ μολωνᾶς 130. Ἡ μῦσα 116. Ἡ μυριηγεροφωλιά 100. Τὰ μυρμήγκια 142.

Ν

Τὸ νερό 148.

Ξ

Τὸ ξιλόσιον σήμαντρο 157.

Ο

Ἡ ὀμπρέλλι 47. Τὸ ὄνομα 62, 65. Ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα 74, 114, 166.

Π

Τὸ παλοῖτσι 118, 124, 125, 128. Ὁ παπᾶς 103. Ὁ πεθαμένος 179. Ἡ πέννα 5, 46, 81. Τὸ πηγίδι 33. Ἡ πλάκα μὲ τὸ πλακοκόκκο 101. Τὰ πλερόνια 185. Τὸ ποτάμι 49. Ἡ πορδή 37. Τὸ πορτοκάλι 84, 205. Ἡ περοστιά 7.

Ρ

Τὸ ραϊδίσμα τῶν ἀκρίμων 162. Τὸ ραϊδίσμα τῶν κρέμων 163. Τὸ ρεπᾶνι 23. Τὸ ρόδο 1, 189, 190. Οἱ ρόδες τῆς ἀμαξᾶς 172. Τὸ ρολοῖ 50. Ἡ ρόζα (= ἡλικιότη) 28. Οἱ ρόζες (= ὁ ἀραβόσιτος) 194.

Σ

Ἡ σαῖτα τ' ἀργαλιτσιῶ 8, 139. Ἡ σαοῦπα 32, 174. Τὸ σασιφίδι 211, 219. Τὸ σοφόδο 161. Τὰ σπύρτα 160, 193. Ἡ σουρρίζτρα 129. Τὸ σταφύλι 21, 141, 177. Ἡ σταφιδα 82. Ἡ στάμνα 119. Τὸ στατέρι 198, 203. Τὸ στάρι 195. Τὸ στόμα 59. Ὁ σέρτης 200. Τὰ σύγνεμα 180. Ἡ σιρήνια 63. Ἡ σιαῖρα 186. Τὸ σιουγγάρι 199.

Τ

Ὁ τάλωρος 57. Ὁ ταμβάκος 218. Ἡ τέντζερη 71. Τὸ τηγάρι 187. Τὸ τσαρούχι 204.

Φ

Τὸ φίδι 34. Ἡ φεγγίτα 104. Ἡ φένδρα 97, 174. Ἡ φλέβα 123. Τὸ φραῖρι 109. Ὁ φοῦρος 29. Ἡ φωνή 42. Ἡ φωτιά 15, 72, 77, 94, 108, 131.

Α'. Μέρος.

1. Ἄγαθο καὶ ἄγαθο
καλαγχιθένιο τὸ μανιθὶ
καὶ κόκκινα τὰ γίδα. (Ποίμ.)
(Τὸ ῥόϊδο)

2. Ἄγχιάν' ἄπ' τὸ σπ(ι)τιζ' μ
κοκοσ' οὐλὲς ἀπλωμένες. (Ποίμ.)
(Τ' ἄστέρια)

3. Ἄγχιάν' σκαυδιζ'
ἀποκίτ' πλάστ' ῥιζ'
καὶ στ' μέσ' ἔνα παιδί
μὲ τὰ τέσσαρα προβίτσι. (Χουί.)
(Ἡ χελιδνά).

Παραλλαγαί: Λοσιμ. σ. 34. Παρισον. σ. 316,2.

4. Ἄγαθο σιδερόνιο
μὲ νοσιὰ βιμθιακένια. (Χουί.)
(Τὸ βιλόν' μὲ τὸ ῥάμα.)

5. Ἄγαθο εἶδα σπιῦτρεζ'
σὲ κίτιαστρο λιθίδι.
τρεις ἄντρεζ τὸ κρατόγιαν
καὶ δυὸ τ' ἀκολουθοῦσαν. (Ποίμ.)

ἦ

Τρεῖς μὲ πᾶνε τρεῖς μὲ ἄερον
κ' ἄλλαι δυὸ πῖσω μου τρέζον. (Χουί)

ἦ

Τρεῖς μὲ κρατοῦν ἄμα γεννίω
καὶ δυὸ μὲ ξεβιοθῶν
καὶ σὲν γεννήσω γὰ σοῦρῶ
ἄφίνο τὰ παιδιὰ καὶ φριζῶ. (Κον.)
(Ἡ πέσσα).

Παραλλαγαί: Φ. Σ. Κτίετος τ. II σ. 193, 4. 541, 9. Νεοελ. Ἀναλ. τ. Α' σ. 244, 285 καὶ 286. Λοσιμ. Ποί. τ. Β' σ. 348, 401. Πανδ. τ. Θ' σ. 120. Ἐπιθ. σ. 157. Νισσ. Ἀναλ. σ. 180, 92, 95. Ζοσιμ. Ἀγ. 373, 24 καὶ 46. Σοσιμ. τ. Β' σ. 184. Λοσιμ. σ. 34 μὲ λόσιμ «μαγγάνιον βάρβακος» Σοσιμ. Τὰ αἰνίγματα ταῦτα, καθὼς ὁ Πολίτης ἔγραφε, (Λοσιμ. τ. Β' σ. 123) εἶναι κοινότατα εἰς ἅλους τοὺς Ἑβραϊστικοὺς λαοὺς μὲ τὴν ἴδιαν σχεδὸν μορφήν. Ὅλοι αἱ παραλλαγαὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ παλαιὸν βυζαντινόν, ὅπου ἐδημοσίευσεν ὁ Σ. Λάμπρος (Αἰκτ. Ἰστ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος τ. Β' σ. 151).